

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű **közlemények** a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Észrevételek

Ballagi Mór ur első nyiltlevelének némely pontjaira*)

I.

Midőn elhatároztuk magunkat arra, hogy hittani álláspontunkra vonatkozó cikkeinket az ev. prot. lap hasábjain közzé tegyük: semmi kétségünk sem volt a felől, hogy lesz, ki azokat megtámadja. Annálfogva maga az, hogy B. M. ur fellépett ellenünk legkevésbé sem lepett meg minket váratlanul. De igenis meglepett azon módor, melyben ő fellépett ellenünk. Mi távol minden személyeskedéstől, menten minden indulatoskodástól, egyedül érvekkel léptünk fel. Ellenben B. M. ur annyira elhagyta magát a **szenvedélytől** ragadtatni, hogy, ha áll az, mit cikke kezdetén állit, hogy „vesztesnek mondható az, ki a szenvedély műhelyében kovácsolt fegyvereket használva, lehetlenné teszi a tisztességes becsületes harcviselést:“ akkor B. M. ur ügye teljesen elveszett. Sőt néha annyira sülyedt előadásában, hogy tételeit művelt ember némi megborzadás nélkül nem is olvashatja. Ő nem is az igazság iránti érdeklődésből, hanem egyedül személyeskedésből lépett fel. Kétségtelen bizonyos ez saját bevallása szerint. Ő t. i. mint mondja, szóba sem állana velünk. De miután mi, a nagy reformátorokkal meg nem elégedve, észfeletti doctrináinkat a mai tudomány köntösébe akarjuk bujtatni, és egyfelől a XVI-dik század értelmében igaz hívők, másfelől a XIX-dik század értelmében tudományos theologusok akarunk lenni: ehhez már a tudomány érdekében hozzá kell szólni. Azért lépett tehát fel ellenünk B. ur, hogy megmutassa tételeinkből, hogy mi sem a XVI-ik század értelmében vett orthodox, sem a XIX-dik század értelmében tudományos theologok nem vagyunk, pedig olyanoknak kívánánk tekintetni. Minthogy pedig az, mit B. ur ellenünk megakar mutatni, oly értelemben, minőben ő vette, teljességgel nem áll; és a mi tételeink teljességgel

nem oly irányzatúak: annálfogva ráfogás lévén a B. ur kiinduláspontja, mutogatása is a ráfogás bélyegét hordja magán. Azért én mint érdekelt fél felhiva érzem magam arra, hogy a B. ur ráfogásai és igazságtalan eljárása ellen szót emeljek, és az ő nyiltlevele némely főbb pontjaira észrevételeket tegyek.

Mint valami *curiosum* tűnik fel a B. ur cikke kezdetén az az állítás, hogy mi a pestiek ellen akarunk insinualni. Ez merőben alaptalan beszéd. Mi jól tudtuk azt, hogy B. ur a magyarhoni prot. egylet legelső gyűlését megnyitó beszédében úgy mutatta be magát, mint a ki nemcsak egyházunk tanától szakadt el teljes szívvél és lélekkel, de magától egyházunktól is menekülni kíván, erősen hangsúlyozván e szavakat „nekünk nem kell olyan egyház.“ Jól tudjuk azt is, hogy egy másik pesti hittanár ur, teljes tüzzel fellépett azon nézet mellett, hogy csodák nem lehetségesek. Tudjuk, hogy a ki e kiindulási ponthoz képest teljes következetességgel alkotja meg a maga világnézetét, az elszakadt egyházunk tanától. De másfelől azt is tudjuk, hogy a dunamelléki ref. egyházkerületben, a mult 1874-dik évben, egy tekintélyes küldöttség bizott meg annak megvizsgálásával, ha vajjon a pesti hittanárok egyházunk tanát tanítják-é?; és tudjuk, s pedig épen a B. ur által szerkesztett prot. egyh. és isk. lapból, hogy ezen küldöttség azt referálta, hogy a pesti hittanárok igen is egyházunk tanát tanítják. Nekünk tehát semmi okunk se lévén arra, hogy kételkedjünk a felől, hogy ama küldöttség őszintén és tárgyhíven értesítette a megbízó egyházkerületi közönséget, nem lehetett másképp gondolkoznunk, minthogy a pesti hittanár urak régebben ugyan elszakadtak egyházunk tanától, de később a „sapiens est consilium mutare in melius“ latin tétel értelmében visszatértek ahoz. És ezt magáról B. urról annyival inkább hittük, mivel ő, lapjának a f. 1875-dik évre szóló programjában is megemlíti azt, hogy az evangéliomhoz ragaszkodik. Hogy mi ezelzattal és reményben irtuk és tettük közé hittani álláspontunkra vonatkozó cikkeinket, teljes világosságu szavakkal kifejeztük cikkeink kezdetén és végén.

Hasonlóképp feltűnő az, hogy B. ur, úgy mutatja be

*) Örömmel közöljük tisztelt kartársunk alapos észrevételeit, a több oldalról való megvilágosítás az ügy diadalának csak használhat. Szerk.

magát cikkében, mint a lelkiismeret szabadsága elve mellett küzdöt. Pedig ő nem a mellett küzd. Mert avagy van-e helye az a melletti küzdésnek, a mi meg sincs támadva? Egyházunk és annak tana, senkinek lelkiismeretén sem követ el semminemű erőszakolást.

Mert ha áll az, hogy a mivel embervilágban bárhol is, bármely társaságnak, mely a közpolgári törvények korlátain belől szervezkedve ezélt és szabályokat tűzött ki, teljes jogosultsága van a kebelébe lépni akaróktól megkivánni azt, hogy alapszabályaihoz tartsák magokat; és e kivánsággal senkinek lelkiismeretét se korlátozza szabadságában, kinek kinek tetszésétől függvén belépni, vagy nem lépni be a társaságba; és állván az, hogy a ki valamire saját tetszéséből határozta el magát, az a mire így határozza el magát, az ő lelkiismerete szabadságát nem korlátozza: úgy áll az is, hogy egyházunknak, mint a Krisztusban hívők társaságának is teljes joga van megkivánni azoktól, kik tagjai akarnak lenni, azt, hogy higgyjenek a Krisztusban, és ezen kivánságával egyházunk senkit se korlátoz lelkiismerete szabadságában, bárkinek is saját tetszésétől függvén az, hogy legyen vagy ne legyen tagja egyházunknak; és itt is állván az, hogy volenti non fit injuria. Úgy van, senki se kényszerítettik arra, hogy tagja legyen egyházunknak. Akinek nem tetszik, vagy együgyűségnek tetszik egyházunk tana; a ki együgyűeknek, butáknak és Isten tudja miknek nem tartja azokat, kik az egyháztanhoz ragaszkodnak: lépjen ki az egyházból; legyen bölcs, csatlakozzék a magafajta más bölcsökhöz. A hit és hitetlenség egyenlő jogosultsággal bír, csak hogy nem a hívők határozottkörű társaságában, hanem, a széles körben, az államban.

De akarni jogot megfelelő köteleztetés nélkül: ez ész és lelkiismeret elleni törekvés.

Ezek szerint tehát B. ur, teljességgel nem a lelkiismeret szabadságának elve mellett küzd. Sőt inkább, mivelhogy a lelkiismeret mint mindenkinek úgy neki is tudtára adja azt, hogy a ki valamely határozottkörű társaságnak tagja akar lenni, tartozik magát annak szabályaihoz alkalmazni, és B. ur a lelkiismeret e szavára nem akar hallgatni, épen a lelkiismeret ellenes szabadosság az, mi mellett ő harszol; valami oly korlátozatlan, féktelenség az, mely egyházunkat rövid időn oly zavarba döntené, melyből aligha ki tudna valaha bontakozni.

B. ur gunyosan megtámadja azon cikkünket, melyben mi, a szentháromság tudománya körébe tartozó tételekre vonatkozással így szólunk: megengedjük, hogy a tételes vallás hitelvei nem mind olyanok, melyek az emberi ész foruma előtt teljesen észszerűeknek bizonyulhatnak be. De nem is akarnak azok az emberi ész igazoló pecsétével ellátatva észszerű tudat köntösében jelenni meg, mert azok hittételek. De ha nem észszerűek, nem is észellenesek, inkább észfelettiek. — A mennyiben B.

ur azt akarná másokkal elhíttetni, hogy mi e cikkben, még a reformátoroknál is tovább mentünk, ezennel kifejezem azon meggyőződésünket, hogy a) mi az eddig élt és a jelenleg is élő összes orthodox prot. theologokkal összhangzásban vagyunk mikor azt állítjuk, hogy az ember a vallásos meggyőződés alkotásában eszét csak addig használja teljes függetlenségében, míg a bibliának isteni, annál fogva hitszabályozó tekintélyét el nem ismeri. Ennek elismerése után pedig bizonyos korlátozással, t. i. arra fordítva, hogy a tekintélynek elismert bibliát alaposan értvén, annak jól felfogott tanaiból s ezek szellemében alkossa meggyőződéseit. b) Ennél, a minden orthodox prot. theologokkal közös concessional tovább mi sem mentünk. Abból, hogy észfeletti ismeretet vettünk fel, nem következik, hogy a reformátorok tanával nem értük be, azon tulmentünk. Mert a természetfeletti kijelentés felvevésével szükségesképp egybe van kötve az észfeletti ismeret felvévése. Mert mire való a természetfeletti kijelentés, ha nem arra, hogy az által oly ismeretre jusson el az ember, minőre a magára hagyott emberi ész által nem juthatna el, azaz észfeletti?

Amennyiben pedig B. ur gunyolva vádol minket azzal, hogy tekintélynek hódolva megtagadtuk eszünket: azt felelem hogy attól eltekintve is, hogy eszünk vezérlete után ismertük el a hitnek történeti alapu jogosultságát, eszünkkel mérlegelve hasonlítottuk mi össze azt a jót, mely abból származik, ha az ember a vallási meggyőzések alkotásában eszét teljes függetlenségében használja, azzal a jóval, mely a biblia isteni tekintélyének elismeréséből származik. És eszünk tanácsát követtük abban, hogy ezen utóbbi jót tartjuk előnyösnek. Mert maga az ész figyelemzetett minket arra, hogy óvakodjunk attól, hogy a vallásos erkölcsi élet nagy tengerén feltétlen odaadással bizzuk magunkat oly kalauzra, mely korlátolt voltánál fogva, és függésre hajlandó természete folytán, a körülmények befolyása alatt könnyen tévirányt vehet, és ne hagyjuk magunkat gyermekies meg gondolatlansággal oly irányba ragadtatni, melynek kezdete ugyan, hol a teljes szabadság kapuja feltárul, csábító erővel vonz magához, de a tulsó végén az előfordulható csapások esetében a megnyugtató öntájékozást és vallásos vigasztalást nélkülöző állapotnak sőt még a kétségbeesésnek is irtóztató képe emelkedik.

Eszünk tanácsolta nekünk azt, hogy oly kalauzra bizzuk magunkat, melyről annyi századok folyvást tartott tapasztalata nyomán bebizonyult tényként állitható az, hogy mindig állandó hűséggel és biztossággal vezette a valódi vallásos erkölcsi élet utján azokat, kik hozzá híven ragaszkodtak, hogy az képes a bűnösség érzetében háborgó lelket megnyugtanni, az élet örömeit nemesíteni és fokozni, a fájdalmakat enyhíteni, vigasztalással és biztatással az embert még a legmegrendítőbb esetekben is felemelni és fentartani. Amennyiben hát épen eszünk tanácsát követe

ismerjük el a biblia isteni tekintélyét: azzal, hogy ezt tesz-
szük, nemcsak meg nem tagadjuk eszünket, sőt egyene-
sen eszünk vezérletéhez ragaszkodunk.

B. ur megpróbálta felmutatni, hogy mi különbség
van köztünk és ő közte, a reformátorok irányábani állás-
pontra nézve. Szavai ezek: „önök ott kezdik követni a re-
formátorokat, hol azok a lelkiismereti szabadság jogát,
mely művet szülte, másoktól, kik azzal irányukban akar-
tak élni, megtagadták, míg viszont én a reformátorok
szellemét csakis odáig követem, ellenben későbbi visszaható
törekvésöknek teljes tehetségemből ellene szegülök.“ A mit
B. ur e tételben önmagáról mond, merőben a laptalan
állítás, miután a fentebbiek szerint B. ur teljeséggel nem
tekinthető a lelkiismeret szabadsága bajnokának: a refor-
mátorokról sem lehet pedig bebizonyítani, hogy ők valaha
ugy érteimzték volna a lelkiismeret szabadságát a vallás
dolgában, mint B. ur akarná, tudniillik, hogy mindegy az,
akár hisz valaki a Krisztusban, akár nem hisz, a hívő és a
hitetlen egyenlő jogosultsággal tagja lehet a Krisztusban
hívők társaságának vallási szempontból. A ránk vonatko-
zólag általa mondottakat illetőleg pedig, maga is azt hiszi
B. ur, hogy mi azok ellen protestálni fogunk. De mi ezt
nem tesszük. Itéljen rólunk más, megvizsgálván, ha vajon
van-e tételeink közt csak egy is, mely valósággal a mások
lelkiismereti szabadsága ellen intéztetett. Azt azonban ezen
alkalomból megjegyzem, hogy czikkeinkből B. ur teljessé-
ggel nem tudná megmutatni azt, hogy mi a reformátorok-
nak pusztá viszhangjai akarunk lenni. Mi kegyeletesen em-
lékszünk a nagy reformátorokra, hálásan ismerjük el az ő
nagy érdemöket a vallás és tudomány irányában, becsülés-
sel olvasgatjuk az ő műveiket. De arra nem határoztuk el
magunkat, hogy mi is megálljunk ott, a hol ők megállapo-
dtek. Mi az ő általok megegyengetett ösvényen az ő szelle-
mökben *) tovább akarunk haladni.

*) A B. ur azon állítása, hogy az eszét megtagadó
protestáns megbélyegzi eredetét, mi ránk teljességgel nem al-
kalmazható, mivel mi a fentebbiek szerint nem tagadtuk meg
eszünket, hanem azt használjuk, még pedig épen úgy használ-
juk, mint az első protestánsok használták a magokét. Mert a B.
ur azon állításában, hogy a protestantizmus mindenestől az ön-
tudatra ébredt észnek legelső erőkiérletei nyomán jött létre,
csak annyi a való, hogy azok, kik a spirai gyűlésen protestáltak,
már még előbb meggyőződtek a felől, hogy a keresztyénség a
közép századokban eltért hitében a helyes iránytól és belátták
azt, hogy a ki a hit dolgában helyes irányt akar követni, annak
egyedül a bibliából kell saját eszével hitbeli meggyőződés-
ét előállítani; s épen azért, mikor a spirai gyűlésen protestál-
tak, erősen hangsúlyozták a bibliához, mint Isten igéjéhez való
ragaszkodásukat. Így tehát, a protestantizmus eredeti jellege
épen azon öntudatban, hogy a keresztyén hit kutfeje egyedül a
biblia, és az annak érvényesítésére irányult törekvésben állván,
ha vannak oly protestánsok, kik megbélyegzik eredetüket, azok
teljességgel nem mi vagyunk, kik megőriztük, hanem B. ur és
elvtársai, kik lerázták magokról a protestantizmus amaz ere-

Mi úgy hiszszük, hogy haladásunk előre haladás,
B. ur pedig higgye róla, a mit neki tetszik hinni. Ha az-
után e miatt valaki azt veti szemünkre, hogy mi nem va-
gyunk orthodoxok: arra azt feleljük, hogy mi nem a refor-
mátorok tételeinek ismételtetésében, hanem a szentirat jól
felfogott tanaihoz való hű ragaszkodásban helyeztetjük
az orthodoxismust.

Ugy hiszszük, hogy e nyilatkozatunk után senki se
találna semmi különöst abban, ha mi egy vagy más tárgy-
ban eltérünk is a reformátoroktól, vagy ha épen ellentétbe
jövünk is azokkal. De a B. ur szerencsétlenségére, épen
abban, mit B. ur ellenünkben felhozott, nincs különbség
köztünk és a reformátorok közt. Nem áll az, hogy a szent-
iratra, mint Isten igéjére való tekintetből eltértünk a re-
formátoroktól olyan formán, hogy azok a teljes szentiratot
Isten igéjének tartották, mi pedig, kik a bibliába foglalt
isteni ígéről szólunk, úgy értünk, mintha szerintünk van
ugyan a bibliában isteni ige is, de van nem isteni is. Mert
ha tetszett volna B. urnak megtekinteni azt a tételünket,
„hiszszük, hogy a teljes sz. irat Istentől ihletett:“ megfo-
gott volna arról gőződni, hogy a kik így szólnak, azok a
bibliába foglalt igék közt nem tesznek oly válogatást, mint
rólunk B. ur sejtetni engedni szeretné. Stiliztikánk ellen
sem tehet pedig e tárgynál semmi alapos kifogást B. ur.
Mert talán B. ur se tagadja, hogy a biblia mint könyv nem
lehet Isten igéje, hanem csak az lehet, mi abba foglaltatik. *)

(Vége köv.)

M e n y h á r t J á n o s.

de ti jellegét. Az hogy B. ur is tiltakozik bizonyos tekintély
ellen, mlkép tiltakoztak az első protestánsok, közte és ezek közt
nem állapít meg szellemi közösséget. Mert ezek az emberj
tekintély ellen, s a végett tiltakoztak, hogy az isteni te-
kintélynek elismert bibliához függetlenül ragaszkodhassanak;
ellenben B. ur épen a biblia isteni tekintélye ellen
tiltakozik. A honnan az első protestánsok vallási meggyőződé-
seik alkotásában abból az elvből indultak ki, hogy a keresztyén
hit egyedüli kutfeje a biblia, e kiindulás pont határozta meg az
ő irányukat, ők kijelentett keresztyén vallást akartak. Ellenben
B. ur egészen a független ész által akarja világnézetét felállítani,
e miatt iránya másféle tér, ő ész vallást akar. Már tehát,
ha a kétféle tiltakozók közt másban nyilvánult a tiltakozási
más a kiindulási pont, más az irány és cél: ugyan miben áll-
hat köztök a szellem közössége? Azért, mikor B. ur álláspontja
igazolása végett a protestáns névre, a protestantizmus erede-
tére, eredeti jellegére utal s hivatkozik, azzal csak maga és ál-
láspontja ellen tesz kiáltó bizonyosságot. Ha a protestan-
tizmus jellege csak a tekintély elleni tiltakozásban áll, minden
tekintet nélkül arra, hogy közelebből mi az a tekintély, mely
ellen történik a tiltakozás, azaz a tekintély nem ismerésében:
ha B. ur csak annyiban protestáns, hogy a vallás dolgában meg-
győződése alkotásánál nem ismer tekintélyt: akkor protestánsok
s B. urnak prot. társai számos régi pogány bölcsék is; sőt va-
lódí s töröl metszett protestáns társa neki Lucian a vallás csu-
folásáról híres pogány is, mint a ki valláscsufolásával eléggé
bebizonyította, hogy a hit dolgában nem ismert tekintélyt.

*) De már annak közelebbi meghatározásában, hogy

A protestáns jogtanintézetek fontossága Magyarországon.

„Tempus nosce.“
Pittacus.

I.

A prot. egyház államjogi léte, szabadsága, önállósága Magyarországon több békekötéseken és ezek erejére épített s szellemében alkotott törvényeken alapszik.

Mindazon biztosítékok, melyek valamely államjogi intézmény megtartására nézve elcitol fogva megtétettek a béke kötésekre nézve alkalmaztattak. Nevezetesen az első vagy bécsi békekötés törvényes alakban létrejövén Rudolf császár és király nemcsak hitlevelet adott ki, melyben a béke pontoknak minden részben sértetlenül megtartására kötelezte magát, hanem egyszersmind Cseh és Morvaország, Silézia és Lusatia rendei, illetve nemzeteik meghatalmazásából kezességet kötelezték az iránt, hogy Ő Felsége Rudolf császár és király, a létrejött békekötést, minden pontjaiban sértetlenül feltartandja; továbbá egyrés-

z menyiben Isten igéje a teljes sz. irat, eltérően a régiektől, úgy értünk mint az újabb korbéli külföldi orthodox protestáns theologok szoktak érteni. Legalább az én értelemem e tekintetben a következő: Nem hiszem, hogy az Isten lelke sugalmazásként vett volna részt a sz. iratok létrehozásában. Nem hiszem, hogy az Isten lelke a végett közöltetett volna a szent írókkal, hogy őket geographiára, historiára, physicára s más eféle tudományokra tanítsa, vagy hogy, miután e tudományok körébe tartozólag, a szokott ismeretszerzési utakon megszereztek már a sz. írók a magok ismereteit, ezek a hibáktól megtisztíttassanak, s a sz. írók irataiba hibátlanul vitessenek be. Azt hiszem, hogy egyedül az újszövetségben ugynevezett vallási igazságnak vagy *ἀληθειαν*-nak (tudniillik a valódi erkölcsinek, melyre az ember, hogy Istennel viszonyban lehessen, teljes erejéből köteles törekedni és az evégett okvetlenül szükséges valódi vallásos ismeretnek) érdekében közöltetett az Isten lelke a sz. írókkal, oly czélból, hogy ők a vallási igazságot felismerhessék, ahoz buzgón ragaszkodjanak, arra intés és tanítás útján másokat is elvezethessenek. Azt hiszem, hogy az Isten lelkének bennök való munkálkodása folytán képesekké lettek a szent írók arra, hogy úgy irjanak, hogy amit csak irtak, megfeleljen annak a vallásos erkölcsi képzés czéljának, melyből az Isten lelke velök közöltetett, megfeleljen még akkor is, ha talán históriai, geologiai stb. tekintetben hibás tételek foglaltattak be abba. Ennyiben tartom én a teljes szentiratot Istentől ihletettnek és mindazt, mi abba foglaltatik Isten beszédének.

A szentirat theopneüstiájáról illetően értelemre, maga az új-szövetség vezeti az embert. Ugyanis: a) Az a szabad állás pont, melyet az új-szövetségi szentírók, idézéseikből láthatólag, az ó-szövetségi sz. iratok irányában elfoglaltak, arról tesz bizonyosságot, hogy ők nem hitték azt, hogy az Isten lelke az ó-szövetségi szentiratok létrehozásában sugalmazóként vett volna részt. b) János 16, 13-ban az apostolokkal közlendő isteni lélek munkálkodásának eredményeül a vallási igazságra leendő vezéreltetés említettik; s épen ezen eredményre való tekintetből nevezetik az Isten lelke János 14, 17-ben igazság lelkének. c) 2 Tim. 3, 17-ben a teljes szentirat Istentől ihletett s annál fogva tanításra hasznos voltának czéljául, a minden jó cselekedetekre felkészítés mutattatik fel.

ről Magyarország rendei, másrésről Cseh és Morvaország, Ausztria Silézia és Lusatia rendei hasonlóképp illető nemzeteik meghatalmazásából, egymást kölcsönösen kötelezték, hogy a létesített békekötést, minden pontjaiban sértetlenül feltartandják; s erről mind Magyarország rendei, azelőbb nevezett országok és tartományok rendjeinek, mindezek Magyarország rendjeinek, lekötelő és biztosító okiratot adtak ki, — végre az akkor uralkodó török szultán nagyvezére Mohamet, továbbá Rudolf császár és király, és Erdély fejedelme Bocskay István között, külön, a béke megkötöttén, ezen békepontjai közé beiktattatott, hogy mind a két császár között, továbbá mind külön Magyarországgal s a hozzá kapcsolt tartományok és az ausztriai örökös tartományok között béke legyen, és minden sértetés mindkét részről eltávoztassék, s a fejedelem Bocskayval kötött egyezmény a bécsi béke pontjai szerint megtartassék. — A többi három békekötés ily ünnepélyes biztosítékokkal nincs ugyan megerősítve, de mindenik törvényes kellékek szerint megkötöttén, mindenikről az azokban foglalt s a vallás szabadság biztosítéka iránt kötött pontok megtartására nézve királyi hitlevellel adatott ki.

De se a nagy ünnepélyességgel s több rendbeli biztosítékokkal megerősített bécsi békekötés, se a többi három békekötés, s azokról kiadott szentesítő hitlevelek nem látszottak a történelem bizonyítása szerint elegendő kezességet nyújtani a múltban, és nem voltak eléggé képesek megakadályozni, hogy a békekötések megtartása, s azok alapján és szellemében alkotott törvények a prot. követek részéről, csak a legnagyobb kitartással folytatott s elszánt védelem által legyenek kivívhatók.

Ezt bizonyítja a 1791: 26. t. cikk megalkotásának története.

Ezen törvénycikk ugyanis, mint ez a történelem lapján feljegyezve van, oly heves és makacs ellenszegülést támasztott az országgyűlési felső táblán, hogy az alsó ház prot. tagjai a hosszú sikertelen küzdésbe belefáradva szekerekre rakatták holmijokat és elindultak Pozsonyból, mire II-dik Leopold király parancsot küldött a felső táblához, mely azelőtt semmi áron engedni nem akart. Pedig ez időben az ország nem kedvező körülmények között volt, mert bent az országban a nép fel volt ingerülve a II-dik József önkényű kormányzása miatt, az országon kívül pedig az emelkedő vészterhes fellegek már sötét árnyakat vetének, — franciaországban a mozgalom kezdetét vevén (Kölcssey F. országgyűl. napló.)

Hasonló bizonyosságot teszen az 50 éven keresztül heves és sokszor a legnagyobb elkeseredéssel folytatott küzdelmek árán kieszközölt reversalisok eltörlését, s a vallásról vallásra szabad átmenetet tárgyazó 1844: t. cikk megalkotása.

Ugyanis 1833-ban egy akkoron országgyűlési képviselő, a prot. egyház s a nemzet egyik dicsőséges halhatatlan fia, midőn a vallás szabadságát rendületlenül védelmezte, s midőn minden lehető alapos okok előhozása után, az országgyűlés felsőházában, egy római kath. püspöki hivatal viselő egyéniség azon nyilatkozatot merészelt kimondani, hogy ő az alsóház kívánatainak, mik a szabad átmenetre és a reversalisok eltörlésére vonatkoznak, még akkor sem engedne, ha azok országos törvénynyé válnának; s ezen nyilatkozat elnöki rendre utasítás nélkül elhangzott, sőt egy az alkotmányellenes nyilatkozat ellen szót emelt felsőházi világi tekintélyes tag elnökileg elhallgattatott; kénytelen volt Istent, hazát, és az egész Európát az ügy felett itélettételre felhívni. „Ha — ugymond — a felsőház tagjai a

nemzet 40 esztendő panaszát a Felség elé vinnünk továbbra is eltiltják, Isten és a haza s az egész mívelt Európa legyen bíró közöttünk és közöttük: s jaj annak, kit e bíróság kárhoztatni fog! — kénytelen volt továbbá ugyanakkor a megvesztegethetlen örök igazságszolgáltatásra hivatkozni: „ha előbb nem — így szólt — a mi sirjainkon s az előttünk küzdők sirjain támad fel a kérlelhetlen Nemesis, és kiméltetlen igazsággal fogja számon kérni háromszáz esztendő könyeit, és számon fog kérni minden csepp vért, mely a bécsi és linczi békességekért magyar keblekből kiömlött. (Kölcsey F. országgyűl. beszéd.)

Ki elég bátor és merész állítani, hogy a prot. egyházra a vallás szabadság, s ezzel kapcsolatos ügyekre nézve nem fognak előjönni oly válságok, melyekben ismét azon tért és állást kell a prot. egyház s vallás szabadság férfainak elfoglalniok, melyeket az 1791: 26 és 1844: 4. t. cikkek nagy és halhatlan bajnokai elfoglaltak; s az ezek által oly bátor és önfeláldozó elszántsággal megharcolt küzdelmeket kell újra megharcolniok, talán még nagyobb kísértetek és akadályokkal szemben és így nagyobb erélyvel és önfeláldozással?

És vajjon fog-e azon minden áldozatra kész és veszélyekkel egyarányban növekedő erély és elszántság kifejlődni azok kebleiben, kik prot. szellembeni képeztetésben állandóan nem részesülhettek? vajjon fognak-e az ily egyének felemelkedetni a legmagasztosabb lelkesedésre, hogy megharcolhassák azon küzdelmeket, miket a bécsi és linczi s többi békekötésekben tett elvek kifejtését tartalmazó 1791: 26 és 1844: 4. t. cikkek hősei megharcoltak, s igen nagy valószínűséggel jövőben is hasonló ügyek diadalra jutása végett megharcolandók? mert úgy látszik, kétségbevonni nem lehet, hogy az igazság ereje által keltett lelkesedés mellett is, egyedül a lankadatlan buzgóság, az erélyes és kitartó védelmi erény eszközölhetette, miszerint például 1833-ban a reversalisok eltörlése és a vallási szabad áttérésre vonatkozólag, az országgyűlési felsőtáblához hét üzenet sikertelen váltása után, az alsótábla a nyolcadik üzenetet készítvén, ezen tábla prot. és nem prot. tagjai állandóan megmaradtak a prot. egyház szabadságát kívánó határozatok mellett, ugyanarra, hogy akkoron egy prot. tagja az alsótáblának, a halhatlan Kölcsey Ferencz ezen ügyet az országgyűlés előtt a nemzet panaszának, a nemzet 40 esztendő panaszának nevezhette.

Állítjuk, hogy minden jogi tanintézetekben, miként ez feladatuk, minden jogintézmények és jogelvek hűséggel és tisztaságban terjesztetnek elé, sőt azt is hisszük, hogy a prot. egyház szabadságát és önállóságát biztosító jogintézmények és törvények keletkezési okai is megemlítettnek: de bocsnatot kérünk, ha kételkednünk kell afelett, hogy e legközelebb említett jogintézmények és törvények oly melegséggel és buzgósággal adatnak elő, melyek a hallgatókat lelkesedésre és kitartásra felbuzdithassák a prot. egyház szabadsága védelmezésében, oly lelkesedés és buzgóságra, mely szerint ezen egyház szabadsága, fentartása és megvédelmezéseért semmi áldozatot drágának és nehéznek ne tartsanak; — miként ezt a prot. jogi tanintézeteknek, ha hivatásukhoz hűtlennel lenni nem akarnak, tenni nemcsak joguk, de kötelességükben is áll.

De a lelkesedés még nem minden.

Az ügynek, mely egyedül lelkesedésre támaszkodik, kimenetele mlndig bizonytalan. Sokszor volt már téveszmék, hibás számítási tervek kivitelére mesterséges uton lelkesedés keltve és egyideig fentartva. Az, a mi az ügy kimenetelét biztosíthatja a mi kitartást teremt, és diadalt szerez: az igazság önére zete.

E tekintetben hasonlókép nem emelünk vádat sehol senki ellen és semmi részben, Tudjuk, hogy az értelemnek minden emberben különbség nélkül feladata: keresni és követni az igazságot; de másrésről minden ember különbség nélkül tévedhetésnek ki van téve. Tudjuk, hogy a tévedhetéstől még a legnagyobb számra terjedő s legtudományosabb tagokból álló testületek sem mentek; ezek is nyilatkoztatnak és követhetnek hibás véleményeket és a történelem előadása szerint többiben követték is.

Azt akarjuk egyedül nyilatkoztatni, hogy míg azon tudományok körében, melyek kizárólag és leginkább elméleti téren forognak, nyilvánvaló és keletkező hibás vélemények leginkább arra szolgálják, hogy az emberi ész gyarlóságáról bizonyosságot tevén, ezt a kevélységtől óvják, s az önmegalázódás nagy és hasznos erénye követésére intsek; — a jogtudomány terén, — mint ez más tudományokra nézve is, melyek nagyrésztben a gyakorlat terén munkálnak, történik, nyilvánuló hibás vélemények milliók békéjét és nyugalmit megsemmisítő sok ezrek életét feláldozó s helyrehozhatlan hibás tettekre vezethető következtetésekre szolgáltatathatnak okot és alapot. Csak két példát, melyekre tapasztalási adatok alapján hivatkozhatunk — kívánunk világosításul felemlíteni.

Ha a jog fő és eredeti kutfejére nézve azon vélemény nyilvánítatik, hogy általában és feltétlenül a törvény (az írott vagy alkotott törvény) felül áll a szokáson (a szokásbeli vagy gyakorlati törvényen): ezen vélemény a mellett, hogy a jog valódi eredetét és lényét megsemmisíti, s minden alkotmányos joghatalommal ellenkezik, felszámíthatlan kárt okozó és a legnagyobb összeütközésekre vezethető következtetéseket vonhat maga után; országunkban szintegy, mint más alkotmányos országokban nemcsak a jog alapelvei szerint, de tapasztalás által bizonyult igazság lévén, hogy az összes népeletből kifolyó és így szokásos törvény sok részben felül áll az írott törvényen; és az, miként a Hármak könyv tartja: (habet vim derogatoriam, quia derogat legi, quando est contra legem) eltörlő erővel bír mert eltörlő a törvényt, midőn a törvénynek ellene van. Hárm. k. Előbeszéd II. czim 4. §.

Szabad legyen még egy példát felemlíteni.

Ha azon nézet nyilvánítatik, hogy a prot. egyház általában a vallásszabadság végett kötött békekötéseknek felette áll az országgyűlés: e néhány szóban kifejezett nyilatkozatban a mily hibás époly vészes, és a prot. egyházra, és általában a vallásszabadságra végromlást hozható eszme rejlik. Mert ha a békekötéseknek az országgyűlés és így az ország t. hozása felette áll, azokat belátása és akarata szerint megváltoztatja. Holott a valóság és a jog helyes értelme szerint, az érintett békekötések erejökre nézve, sokkal messze felette állanak az országgyűlés és így az összes törvényhozás intézkedés és határozatainak nem azért, mint tudva van, hogy sok vérnek és győztes harcoknak ára, hanem azért, mert kölcsönös és egymást viszonyosan kötelező kötések lévén az uralkodó ausztriai ház és a prot. vallást követők, mint szerződő felek között, továbbá ezen felül, a bécsi béke Magyarország és a szomszéd országok között kötött és így egyszersmind nemzetközi jogszerződés lévén, ezen kötések egyik fél sem változtathatja meg a maga tetszése szerint, sem az azokban foglalt kötelezettségek alól magát önmaga ki nem vonhatja. Az országgyűlési határozmányok s törvények pedig, mik a többség akaratjának kifolyásai, az azokat nem helyeslő rész többségre emelkedésével megváltoztathatók. Az ország törvényei közé beiktatása is az említett békekötéseknek nem azért

történt, hogy azoknak nagyobb erő és tekintély eszközöltessék, hanem azon előrelátó bölcsességből, hogy ne csak a szerződést megkötött felek, hanem az egész ország, sőt az egész művelt világ előtt minden időben teljes nyilvánosságban álljanak az azokban foglalt lekötölések, és a szerződő felek kétséget ne támaszthassanak azok rendeletei felett, sem ha kérdés támadna, azok felett villongás és versengésre a dolog könnyen okot ne szolgáltatson, az illető feleken kívül oly sok és nagy számmal levő egyének, az ország millió lakosai, sőt a világ köztudomása levén örök és soha el nem enyészhető bizonyosságul azok eredete és foglalatjára nézve.

És e tekintetben hasonlóképp nem teszünk különböztetést semminemű tanintézetek közt. Legtávolabbról sem akarunk pedig bírálatot mondani se egyesek, se intézetek felett; nem fedjük el egy perczre sem, hogy: „a ki az ég kardját akarja hordozni, szükség, szükség hogy oly szent mint szigorú legyen, mintául álljon elő s mutassa meg, hogy tudja, mi illő a megállás és helyes járásban. Ne büntessen súlyosabban vagy gyengébben mást, mint azon mérték szerint, melylyel önhibáit mérlegeli. Szégyen annak, kinek kegyetlen büntetése gyilkol oly hibákért, melyek saját hibáihoz hasonlóak.“

He who the sword of heaven will bear
Should be as holy as severe,
Pattern in himself to know
Grace to stand, and virtue go,
More nor less to others paying
Than by self-offences weighing,
Shame to him whose cruel striking
Kills for faults of his own liking.

(Shakespeare. „Measure for meas. Act. III.)

De mindamellert bocsánatot kérünk ha bátorkodunk kérdeni, vajjon a prot. egyház államjogi létét, szabadságát, önállóságát biztosító jogintézmények, törvények körüli valóság és igazság oly egyének és jogi tanintézetek körében várható-e inkább, kiknek és a melyeknek az igazság keresése és ismerete van egyedül és kizárólag e tekintetben is tűzve feladatukul, vagy azok körében, kiknél az említett tárgyak teljes igazságban felvilágosításához az igazság keresésén kívül még azon kérdés is van kapcsolva: lenni vagy nem lenni? Mert kétségbe vonhatlan dolog, hogy valamint a protestáns egyházat a lelkiismeret szabadsága, a gondolkodás és vizsgálódás szabadsága hozta létre, ugy egyedül az tarthatja fen. Ezen szabadság elvesztésével a prot. egyház azonnal élettelen holttest lesz.

(Folytatás következik.)

Kallós Lajos.

I R O D A L O M.

(Könyvismertetés.)

Gyakorlati Lelkészet.

Vége.

Szerkesztők: Vasadi Balogh Lajos stb. *)

A II-ik és VII-ik sz. alatti beszédek szerzője Fábján Mihály harkányi ref. lelkész.

A mi különösen a II-ik sz. alatti beszédet illeti:

Ennek főtétele: az Istennek való szolgálatnál nincs jobb; a szöveg pedig melyből ez kiemelve van Józsué

*) Lásd e lap 11-dik számát.

Sz.

24, 15, Hogy ha bántástokra van nektek szolgálni az Urnak, válaszatok magatoknak ma a kit tiszteljete, akár az Isteneket kiknek szolgáltak a tiatyáitok, kiklaktak a vizen túl; akár az Emoreus isteneit, kiknek földükön laktak. Én pedig, és az én házam tiszteljük az Urat.

Igaz ugyan, hogy szerző ez ó-szövetségi alapigét keresztyén hittel és tudattal fogja fel: de mivel az új-szövetségi szentírás a kegyesség külső kimutatását egyszóval istenitiszteletnek (Theosebeia, latreia Theou) nevezi; és maga a felvett szöveg is él e kitételrel: válaszatok magatoknak a kit tiszteljete: óhajtható lett volna, ha szerző a főtételt prot. keresztyéni értelemben így formulázza „az örökkévaló igaz Istennek tiszteleténél nincs jobb. Azonkívül, hogy mi protestánsok a kultust soha sem nevezzük isteni szolgálatnak, hanem isteni tiszteletnek, még alaki szempontból is a kettős „való“-t egy mondatban — az örökkévaló igaz Istennek való szolgálatnál nincs jobb — kikerüli.

Máskülönbben a főtétel alá rendelt részek, melyek észtanilag helyesek és a szöveget is kimerítik, maradhatnak a szöveg szavaihoz ragaszkodással „megvilágosítván beszédem.“

1-ső r. hogy éppen nem lehet bántásunkra (nem bántásukra) az urat szolgálni;

II-ik r. hogy ránk nézve nem csak előnyös, de hátrányos az Urat elhagyni („más isteneket választani és azokat szolgálni“ — ez mint pleonasmus a 2-ik r. formulájából kihagyható lett volna a szöveg értelmének sérelme nélkül, mert itt rövidnek és szabatosnak kell lenni.)

A mi már e két főrészt kidolgozását nézi, ez teljesen kimerítő és sikerültnek mondható. Különösen emelkedett szellemű a záradék, a hol a beszédben ker. hit és ker. morál szépen egybeforradnak.

„Félre tehát — ugymond — mindazokkal mik a halhatatlan élet boldogságára teremtett embert a földhöz és ennek javaihoz lekötik. Mit adhat a szív megnyugtatóására a csalárd világ?! mit a változó mulandóság?! Egyedül Isten a legfőbb jó, ki örökkévaló. Hogy azért szívünk és lelkünk vágya teljesen betöltve, kielégítve legyen: legyen annak legfőbb tárgya az Isten. stb. (l. 36.)

A VII-ik sz. alatti beszéd ugyanazon szerzőtől.

Főtétel: István Diakonus megköveztetése. Szöveg: Csel. 7, 59. Megkövezték azért Istvánt, ki imádkozik vala és ezt mondja: Uram Jézus vedd hozzád az én lelkemet.

Részek 1. Miért köveztetett ő agyon?

2. Miképen viselte magát vádlói gyilkosai ellenében!

Mindez tárgyi szempontból igen helyes. Főtétel, felosztás, egészen a szövegből van véve, és azt kimeríti. Csupán a részeknek abstract fogalommal kitételére „az elfogult vakbuzgóság, és felvilágosult bölcsesség“ állittatik szemközt van a következő észrevételünk: a buzgóság mihelyt vak (fanatismus) mindig elfogult — a bölcsesség fogalmában pedig benne van a felvilágosultság is — mert különben az nem lehet bölcsesség. Ehezképezt e concret kifejezés: a zsidó vakbuzgóság és ker. bölcsesség, itt inkább helyén lett volna a szöveg valódi értelmének kijelentésére. Különben mindkét rész az őskori keresztyénség szellemében van felfogva, az egyháztörténelemben teljes otthonossággal és a gyakorlati életre lehozott üdvös erkölcsi tanúsággal.

Alakii szempontból tekintve minkét beszédet, mindkettőnek irálya kenetteljes, tiszta, világos, csupán a 65-ik lapon: e mondat „a Jézus által nyilvánított eme dicső feladatott igényt“ homályos és bonyolodott, talán e. h. d i c s ő f e l a d a t u i g é n y t.

A III-ik és VIII-ik sz. alatti beszédek szerzője Öreg János egyik szerkesztő s volt verebi ref. lelkész.

A III-dik beszédben.

Főtétel: a háládatosság.

Szöveg: Csel. 24. 3. Nagyságos Felix! háládatossággal mindeztől fogva és mindenütt ismerjük, hogy általad és bölcseségednek e nemzet mellett való jeles cselekedetei (intézkedései) által, nagy jó békességet nyertünk.

Felosztás: a hála a) a természet törvénye,

b) az ember erénye,

c) a keresztyén kötelessége.

Tekintve legelsőben is a felvett szöveget, ez úgy látszik inkább alkalmi, mint közönséges beszéd alapigéje akart lenni, talán némi elmésséggel is hivatkozik a III-dik részben nyilván felemlített Nagyságos verebi Végh János urra, a ki Székesfehérvárt hangversenyt rendezvén, annak tiszta jövedelmét 700 frt, a verebi ref. egyház számára a székesfehérvári takarékpénztárba tette le — ezért kell az egyháznak most e jótéteménynek hálávali viszonzása által magát arra méltóvá tenni.

Már ha ez a tény: akkor helyén lett volna a különben is rövid kezdő beszédből átmenetet képezni a szövegre — és mivel itt Felixnek a nemzettel közölt jótéteményéről van szó — az indokot miért épen e szöveget választotta szónok — nyilván fel kellett volna említeni. A szent lelkében említett nemzet helyett helybeli egyházzal közölt nagy jótéteményről megemlékezvén, ennek nyomán beszélni a háládatosságról elsőben általában, 2-or különösebben a gyülekezetre alkalmazva.

A mostani felosztás észteni törvények szerint meg nem állhat, mert a 2-dik pontban befoglaltatik a 3-ik, mivel mind az, a mi emberre nézve erény, keresztyénre nézve kötelesség, ezek nem koordinát, hanem subordinált fogalmak, s így egymás mellé nem rendezhetők. De az I-ső rész sem állhat meg keresztyéni felfogás szerint, mert a milyen igaz egyfelől, hogy a természet törvénye szerint karöltve jár az emberi szorgalommal a természet áldása tehát hálája is — úgy másrészről minden mi szorgalmunk mellett ott van a természet csapása is — a mikor aratás előtt kevés héttel hirtelen meghül a levegő, s a jégeső elveri épen a legszebb reménnyel biztató határt — e volna a természet hálátlansága. Ugyde ker. hitünk szerint tudjuk, hogy az egész természet felett egy felsőbb hatalom igazgatja az időjárást — innen a példaszó: emberé a munka, Istené az áldás, és így tulajdon értelemben nem áll, hogy a hála a természet törvénye.

Innen a többi részek kidolgozására térve át egyik sem nevezhető sikerültnek. Ugyanis ha a 2-ik részben folyvást e tétel mutogatatik „az emberi természet törvénye hálátlanság“ — hogy lehet mégis ennek ellenére minden bővebb magyarázat nélkül utóvégre azt következtetni „egyesek vannak mégis hálások jótéteveik iránt — nemde erényül rójjuk fel illetén cselekedeteket, mint Isten erényül róvá fel Lóth és Nőé cselekedeteket. A 3-ik rész sem egészen sikerült. Ezen ellentétes mondat „vetkezétek le az emberi természetet s öltözzétek fel a ker. természetét“ épen ker. erkölcsi fogalmaink szerint nem helyes. Igazi erkölcsi természetét embernek, melyet a teremtő jóra való tehetséggel ruházott fel — nem lehet levetkezni — mert ekkor

ember megszűnt ember lenni — de a nem igazi természetét — mely a bűn által elferdített — igenis lehet, sőt le kell vetkezni, ha t. i. valaki Krisztus erkölcsi hatáskörébe vonatik — e hatásnak enged és ezáltal nemcsak névvel, de tettel és valóssággal is keresztyénné lesz.

Alaki szempontból véve e beszédet, mindjárt a beszéd kezdésén (37 l.) az ily kitétel „miért haragszunk az ebre, mely simogatásunk fejében megharap“ a nemesen népszerű irmodor helyett pórias, s a vallásilag szentesített nyelvet lealjasító. Lap. 39. „az életében nélkülöző hideget (talán helyesebben „nélkülöző után jön a vonás, éhséget tünni kénytelen (talán kénytelenített.) Vörösmarty szobrára aranyos mentét akaszt — a hálás utókor. És ez nem is történehető előadás, mert a mint mi tudjuk, életében sem volt az említett nagy költő kénytelen éhezni, s így a mi nem való igaz az nem is szószékhez illő.

A VIII. sz. alatti beszéde Öreg Jánosnak már sikerültebb.

Főtétel: a jó hírnév kívánatosabb nagy gazdagságoknál stb.

Szöveg: Péld. XXII. 1. Kívánatosabb a jó hírnév nagy gazdagságoknál stb.

Felosztás: a) mert jótetteink jutalma,

b) mert erkölcsi értékek mértéke is,

c) mert a jó hírnév gazdagságot szerezhet, míg megfordítva a gazdagság jó hírnevet nem képes eszközölni.

Az utolsó részre röviden csak annyit jegyzünk meg, hogy ez ugyan nem tisztán erkölcsi indok és a ker. morál szempontjából bővebb indokolást érdemelt volna.

Általában külső vagy világ előtti becsületet, a belső vagy Isten előtti becsületől — élesebben kellett volna mindhárom részben megkülönböztetni. A záradékban a király menyétről monda nem lehet hatályos indok az akarat meghajtására.

A VI-dik sz. a. b. (l. 43—48) Hetesi Viktor dráva foki lelkésztől.

Tárgy: sok szülő maga az oka, hogy gyermeke hálátlan és tiszteletlen.

Szöveg: II. Sám. XVIII. 9, 14, 15, 17. Tulajdonképen történelmi szöveg, melyet a bevezetésben szerző részletesen előad. Mint fogott fegyvert a fiu Absolon — atyja Dávid ellen — mint akarta ezt megölni, hogy thrónját elfoglalja, de a támadó Absolon serege szelylel szóratik s maga a futásban keres menedéket — bár vesztére.

E történelmi szövegből szerző azon eszmét vonja le, hogy Absolonnak bűne volt a szüleit nem tisztelés a gyermek háládatlanság. Azonban ezt a mai időre alkalmazva állítja, hogy sok családban ma is, mint két ellenséges fél áll szemközt az atya és fiu. De mivel a szüleit nem tisztelés bűnéről már többiben beszélt, ezuttal arról fog beszélni: (a mit a szövegből elmulaszt kifejtetni) — hogy a szülők maguk az okai ha gyermekeik őket nem tisztelik s háládatlanok, mert nem veszik lelkiismeretesen igénybe e három nevelő intézetet, melyek közül

egyik a család,

másik az iskola,

harmadik a templom.

Látni való, hogy e felosztás ismét nem folyik a felvett szövegből, és így sem a főtétel sem a felosztás közvetlenül a szövegbe nem foglalatik, csak az eszmék közvetítése által abból lehozható. Mennyivel helyesebb lett volna azért egyszerűen tanítói szöveget választani (p. B. Salamon példabeszédeikől: Tanítsd a gyermeket az ő útának módja szerint stb.) — mint a szövegtől ennyire eltérni. Különben a részek mint megannyi

nagy szabású tárgyak kidolgozása csak dióhéjba van szorítva — s az a mi külön külön mindegyikbe foglaltatik — hazai viszonyainkra s egyházunkra alkalmazva — magába véve helyes.

Az V-dik sz. egyházi beszéd: Kovács Lajos-tól (érdekes volna tudnunk ha szerző lelkész-e vagy tanár és hol?)

Alapige: Róm. 1, 19. A mit Isten felől tudhatnak az emberek megjelentette nekik.

Főtétel: az Isten ismeretnek három könyve.

Felosztás: Lássuk 1. a természet könyvét,
2. a világtörténelem könyvét,
3. a vallás könyvét.

Látnivaló első tekintettel, hogy e roppant terjedelmű tárgy kivált két és féllevélből álló rövid beszédben alig kifejthető. A honnan nincs egyik rész is kellően kimerítve — de amely eszmék mindegyikéből érintvük: tiszta keresztyén szellemben vannak írva. Irmodorát velős rövidség és világosság jellemzi.

A VI-ik sz. alatti beszéd szerzője Barakonyi Kristóf csököli segédlelkész.

Főtétel: Krisztus keresztyének felvétele.

Alapige: Márk 8, 34—36. Valaki engemet akar követni, tagadja meg magát vegye fel az ő keresztyét stb.

Felosztás: 1. a szellemi életet tegyük elibe az anyagnak,
2. az igazságért áldozatokra is készek legyünk.

Itt már a szövegben mind a főtétel, mind a felosztás be-foglaltatik, s a kijelölt részek a szöveget szépen kimerítik.

A részek kidolgozása lehetett volna kimerítőbb, de így is sikerültnek nevezhető az, mert a szónoki hatás alapjai — értelemvilágosítás, szivindítás és akarathajtás egy előrehaladó és bevégzett cselekményt képeznek.

Alaki tekintetben pedig eszmegazdagság, bibliai színezet és fenkölt szellem jellemzik az irmodort — tárgy és alak kölcsönösen áthatva egymást azt tanusítják, hogy az ifju szónok szerencsés és a példányszónoklat megválasztásában. És ha egy ily sikerült dolgozathoz szabatos előadás is járul — az ilyenmű beszédnek hatályosnak kell lenni.

Mi csak örvendünk a szépreményű fiatal szónok jól kezdett pályájának.

A IX. sz. a. biblia magyarázat fordul elő.

Szöveg: 1 Kor. 1, 1—3. Pál apostol áldáskívánása a korinthusi gyülekezethez.

Seiberből fordította Vinczy Gyula s. lelkész. (hol?) A népies magyarázat kutfó jól van kiszemelve, s a fordítás ellen sincs kifogásunk.

A X és XI-ik sz. a. beszédek szerzője Vasadi Balogh Lajos gyuró-kuldói lelkész és szerkesztőtárs.

A X-ik beszédet illetőleg:

Főtétel: Miként töltjük ifjuságunkat?

Szöveg: Pred. XII, 1, örvendezz ifju a te ifjuságodban stb.

Felosztás: 1. az ártatlan vidámságban,
2. szeretetteljes munkásságban,
3. öntudatos végrehajtásban.

Mindezen részek azon az alapon, hogy Isten az ifjuságot a sz. lecke szerint számadásra vonja — mint részletes fogalmak a főtételhez tartoznak, együtt pedig a szövegbe foglalják. A részek kidolgozása sikerültnek mondható ugyan, de a beszéd részei között nincs meg a szónoki arány (symmetria) pedig a fül szinte mint a szem igényli a részek közötti összhangzást. A kezdő beszéd kelletinél hosszabb, belevág a dolog érdemébe (a két agastyán elntétes példája). Az első rész leghosszabb, a 2-ik rö-

videbb, a 3-ik még kurtább — a záradék pedig hirtelen megszakad. Különbö az ó-szövetségi szöveg egészben ker. hittel és tudattal van felfogva.

Alaki tekintetben:

Noha az irály általában rövid és szabatosnak mondható, mégis az eszmék nagyhalmaza — s inkább szakadozott mint körmondatos irmodor sok helyet árt a világosságnak.

A XI-ik sz. beszédre vonatkozólag:

Főtétel: Melyik az igaz tudomány.

Szöveg: Eféz: IV, 14—17. Ne legyünk többé gyermekek kik habozunk, és idestova hajtassunk a tudománynak akármilyen szele által stb.

Felosztás: 1. Mely tudomány az, mely mellett maradnunk kell, hogy ingadozók ne legyünk;

2. az igazságot mily szeretetben kövessük, hogy törekedjünk a főben a Krisztusban;

3. belső cselekedeteink mértéke szerini, mi a test növekedése.

Tárgyi szempontból véve e beszédet, tagadhatlan igaz hogy a felvett igékben főszme az igaz tudományt. i. valástudomány feltalálása s a kijelölt részek is szorososan a szöveghez tartoznak, és egymás mellé s a főszme alá illeszthetők; de másrészt az egyes részek kidolgozása nyilván az értekezés színét ölti fel, s annyira tele van tömve theológiával, hogy ebből mívelt ker. hallgató tanulhat ugyan, de a köznépre semmi hatása nem lehet.

Alaki tekintetben ugyanis itt nem annyira a szelid lelkész egyszerű és szívélyes irmodora szól, mint a tudós theologus szemlélő esze, ugyanazért nyelve nem ritkán homályos is. Így péld. (l. 91.) „a tudomány, melyre a sz. lélek tanít, meg van minden kegyes és vallásos kedélyű ember kebelében vagy ha a földi szigorú körülmények nem engedik — hogy a beleoltott tudatot tovább fejleszse, mégis sokszor jelét adja a Krisztusban erős hitének, s kinyilvánítja Krisztus követését vallásos buzgóságában. Ily feltételből (talán feltevésből) indulva ki felelhetünk az első tételünket képező kérdéseinkre. Azon tudomány mellett kell maradni, mely általános, mely minden ember tulajdonát képezheti, ilyen tudomány Jézus tudománya stb. Minden újabb fellépő elvet — — — az újszövetség örök érvű tudományának tüzen próbáljuk meg — s csak a próba sikeres kiállása után ismerjük azt el valódinak — akkor nem leendő új tudomány, hanem csak egy elrejtett ismeretnek felfedezése.“

A 2-dik részben is vannak igen laconicus mondatok, melyek egyházi beszédben bővebb magyarázatot vagy körülírást kívánnak. Így p. o. (l. 94.) „Hol nincs szeretet... ott ember vallástalan, mert a vallás szereteten alapul, istentelen: mert az Isten szeretet; embergyűlölő: mert nincs szívében szeretet stb.“

A 3-dik részben (l. 96.) a test nevedését belső cselekedeteink szerint úgy kell értelmeznünk, hogy a test alkalmassá tételük a fenséges emberi hivatás betöltésénél segédkezni. — Ez nem a test szellemesítése, hanem a testnek józan gondolkodás általi növelése. — — — Hogy a határvonalat jól megtarthassuk, kell hogy a lélek önállóan működjen, annál is inkább, mert nem a test, hanem a lélek emberilényegünk.“ Mindez a rendszeres theologia tudományos nyelvén van írva, nem pedig a ker. predikáció népszerű nyelvén, melyet szónok mindenkori hallgatói megérthetnek.

Debreczen 1875. Nyomatott a város könyvnyomdájában Mr.

E számhoz fél iv mellékletvan csatolva.

Rendkívüli melléklet az „Evangyeliomi protestáns lap“ 12-dik számához.

Egyébiránt e beszéd tartalma tisztán evangyéliomszerű, s azt tanúsítja, hogy szerző, hittudós és hitszónok egy személyben.

Általában a gyakorlati lelkészet 1-ső füzeté kétségtelenül arról tesz biznyságot, hogy annak megítélése mi teszi a prédikációt keresztyéni, vagy evangyéliomivá, és irmodorát bibliává, jó kezekre van bízva, s a közönséges beszédek e kis gyűjteménye mint felebb említettük minden fogatkozásai mellett is helyes tapintattal van összeállítva, úgy hogy ezt minden kezdő és gyakorlott prot. lelkészeknek s a házi áhitat előmozdítása céljából az egyházi műveltebb közönségnek pártfogásába melegen ajánljuk, s erős reményünk van, hogy tisztán tárgyias és jóakaratu észrevételeink, következő füzetek kiadásánál, a t. szerkesztők figyelmét nem fogják kikerülni.

... h y ...

S Z E M L E.

a) Belföld.

Lelkész és tanító segélyezési új terv.

Előterbe tolatván valahára protestáns evang. reformált lelkészeink s tanítóink anyagi helyzetének jövőben gyökeres javításáról gondoskodás, az eddigi gyámintézetek, segélyegyleteknél szélesebb alapu, szilárdabb helyzetű és jelentékenyen nagyobb mérvűleg biztosító gyámoldák és segélyegyletek működön és alakzatban lehetősitése által: épen napirendre tartozónak s korszerűnek találom, részemről is kisebb körre bár, nevezetesen már a maros-ugocsai ref. egyház megyénkre vonatkozó gyámolítási, illetőleg segélyező tervezetemet, saját utján is eszmecsere s az ügy megvitatása érdekében nyilvánosság elébe juttatni, azon előzetes megjegyzésem mellett t. i. „győzzön a mi jobb.“

Tervezete alólirt gyámintézeti elnöknek, a máramaros-ugocsai reform. egyházmegye gyámoldájának gyökeres javítására célzólag, ajánlva a nt. egyházmegyei gyűlés elfogadása és gyors intézkedése alá.

„Miként lehetne a máramaros-ugocsai ref. lelkészek és tanítók özvegyeinek és árváinak gyámolítását az eddigi módozattól eltérve, előnyösebben eszközölni?“

E mai korban annyira elterjedt életbiztosítás ezen érdemben meglehetősen könnyebbíti az özvegyek és árvák sorsát. Minthogy az ilyenü biztosítás csakis a jobb módoak által eszközölhető, a mennyiben az évenkénti díjjfizetések kinek-kinek kora szerint elég magas összegre rugnak, s a korlátolt jövedelműekre nézve pedig lehetlenné válik: úgy a mások, mint saját érdekére nézve, következő tervet ajánlom rövid uton célra vezetőnek; jelesen

tétessék egy tömeges biztosítás, például 30,000 forintig. E végből vétessék föl akár a lelkész, akár a tanító urak közül egy 30 éves egyén biztosítottnak, kiért az összes lelkész és tanító urak fizetnék az évenkénti díjjakat, melyek 696 frtot tenének. Ez összeget elosztva a hivatalban levő lelkészek és tanítók összes számával, a kiszámított fizetendőség így állana elő.

Évenként fizetendő díjj, elosztva 70-el,

$$70 : 69,6 = 9 \text{ frt } 66 \text{ kr,}$$

63

= 66

azaz kilencz frt hatvanhat kr esnék egy-egy hivatalnokra.

A „Haza“ vagy más szilárd alapu életbiztosító bankból,

hol a biztosítás már előbb megtörtént, kellő biztosíték mellett a biztosított összeget költsönképpen ki lehet venni, mérsékelt kamatra. Hogy a költsön kivehetésre a kívánt biztosítás is létesüljön, a lelkész és tanító urak életbiztosítási évenkénti díjjakat saját egyházaik pénztárába fizetnék be, mi által az egyházak lennének szerződők, s mint ilyenek saját fekvőségbeli vagyónokkal; a biztosított 30,000 forintot minden nehézség nélkül kikölcsönözhetnék, mely összegnek kamatja magasabb nem lenne 7%-nál.

Ha most ezen költsönül kinyert 30,000 frtot 10% mellett, részint az egyházközség lakóinak, részint a lelkész és tanító uraknak kisebb részletekben költsönképpen kiadnák: ezáltal a nagyobb kamatfizetéstől is óva lennének.*) Pedig egyes hitelezőktől mily nehéz még nagy % mellett is, jelen nyommasztó helyzetben pénzt kaphatni?!...

Az eredmény így lenne:

30,000 frtnak 10%-es kamatja évenként	3000 frt;
ebből a biztosító intézetnek 7%-es kamat	2100 frt;

kamatnyeremény: 900 frt.

Ezen kamatösszezből, ha a szükség úgy kívánná, egy száz frt adatnék a pénztárnoknak tiszteletdíjjul, a megmaradt 800 forint az özvegyek és árvák között egyenlő részletekben kiosztandó lenne.

Vegyünk fel már most tíz gyámolítandót, egynek-egynek jutna évenként 80 frt.

Megtörténnék azonban, hogy egyes lelkészek, vagy tanítók csak féldíjjat kívánnak fizetni: ez esetben természetesen az évenkénti gyámösszeg is csak félrészt tenne, míg másrésztől vólnának olyanok is, kik másfél vagy két részletet fizetnének, s ekkor a gyámösszeg is 80-, 120- vagy 160 frtot tenne.

Végre, ha e tömegesen biztosított lelkész vagy tanító elhalálozna, akkor a biztosított 30,000 frtot azonnal birtokba vévén, az összes 3000 frt kamatból a tíz gyámolítandónak a pénztárnok fizetésén kívül majd 300 frt segélypénz jutna évenként, melyből egy özvegynek s árváinak mégis könnyebben lehetne megélni, mint az eddig csekély segélyből, mely mellett a mások segélyére szorulás és sok elhullott keserű könyek, az élőknek elég intő például szolgálnak arra, hogy családjuk jövő sorsát könnyíteni igyekezzenek.

Adja a kegyelem istene, hogy a legtisztább szívből eredő nemes szándék kivitele, papi és tanítói özvegyeink s árváink boldogítása érdekében, fogékony keblekre találjon.

M.-Szigeten, mártzius 4-én. 1875.

Szarka József, mk.

m.-szigeti ref. lelkész, s a máramaros-ugocsai ref. egyházmegye volt gyámintézeti elnöke.

Majomi József emlékezete. (Gyászrajz.)

Majomi József emlékezetének, helyet kérek imez ifju lapok hasábjain. Annyival inkább, mert bár Gömörben is — a hol ő élt — sokan vagynak, a kik a tiszántuli hitbéli testvérek iránt a legjobb indulattal viseltetnek: olyan ugyan talán soha sem volt, és ma sincsen, a ki főként Debreczent, fő-

*) Egyénileg nem helyeslem a kamat-üzérkedési eszköz meg- ragadását, részint mert a cél itt sem szentesíti az eszközt, részint a kamatláb változó marad, részint erkölcsi testület valódi jótékonytágot akkor tesz és áldatik, ha a legmérsékeltbb kamatra szorítkozik; részint egyházi testületnek ovakodni kell még látszatától a speculationak. Az uzsora ellen (a fogalmat a törvényhozás meg nem semmisitheti) van a nép közérzete, ne jöjjünk a nép erkölcsi érzetével ellentétbe. Szerk.

iskolája és vezér embereivel — mondhatnám a rajongásig — úgy szerette volna, mint ő. — Vegye el tehát méltó jutalmát! — Rimaszombathán, 1817-ben előkelő polgári családból született. Vallásos szülői a reményteljes szép fiút már 4 éves korában feladták a helybeli ref. iskolába, hol szemök előtt nevedvén, meglepő sikerrel végezte az akkor ott berendezve volt osztályokat. Innen a losonczi lycaumba ment, hol 1831-ben — tehát 14 éves korában — beöltözött togatus deákká, 1835-ben pedig „jurátussá“ lett. 1836-ban bucsut véve szeretett pályatársaitól, kik többnyire Sárospatakra mentek tanulmányaikat folytatni: Debreczennek vette útját, s kezében a legjobb bizonyítvány- és ajánló levelekkel: itt vétette fel magát a theologus ifjak közé. — A test és lélek minden kitünő tehetségeivel gazdagon megáldott ifju, kevés idő alatt itt is a legjelesebbek közé küzdötte fel magát. És míg egy részről tanuló társai színjavának s köztök első helyen Révész Bálintnak, mind a sirig tartott igaz barátságát megtudta nyerni; egyszersmind nagy nevű tanárainak elismerését is kivívta, annyira, hogy midőn halhatlan Kölcsey Ferenczünk, unokaöccse mellé „instructort“ keresett: e szép és más jeles ifjak által is óhajtott állomást ő nyerte el. — S oh mily kegyelettel emlékezett ő egész életén át ama szerencsére, hogy ekként azon nagy lélek közelébe, családjába jutott, véle egy évig egy söt, egy kenyeret ehetett, és bölcsességének s költői fényességének tiszta mély vizéből olykor-olykor merithetett, egyetemben a korán elhalt Pap Endrével, kivel mint hű barátal itt egy időben lakott. — 1840-ben már Kézsmárkon találjuk a derék ifjut, hol 9 hónapot töltvén, sajátjává tette a német nyelvet. 1841-ben a gömöri ref. egyházmegye közgyűlése előtt tette le az első papi vizgát. És felvételvén az itteni segédlelkészek közé, mint ilyen a hirneves Terhes Sámuel, rimaszombathi akkori első pap mellé rendeltetett. Minő sükerrel kezdette és folytatta szülőtte földén új hivatalát? ez egyből is megítélhetni, hogy az 1842-ik év tavaszán üresedésbe jött Kisfaludi egyház — több jeles s éveken át szolgált káplánok és kisebb gyülekezetek papjai közül — egyhangulag őt választotta rendes lelkészének. 1845 elején pedig, az alsószuhai első rangu egyház meghívását fogadta el. — Azóta itt élt boldogan, úgy hogy 1862-ben saját kezüleg irt életrajzában, hálával a gondviselés iránt, így dicsekedhetett: „vajha minden embernek a kevés bánat mellett, annyi öröm lehetne osztályrésze a földi életben, mint nekem.“ — És ez öröm, e boldogság még fokozódott, mivel a gömöri ref. e. megye a szokott lépcsőkön át, ez időtájtban őt főjegyzővé választotta, így hajlamához és neveltségéhez illő nagyobb tér nyílt előtte, annyival inkább, mert e hivatal által egyszersmind az e kerületi közgyűlés rendes tagjává, s itt a megye egyik állandó képviselőjévé lett. — Betöltötte helyét. Mint pontos hivatalnokot, mint finom társalgó rokonszenves alakot, ritka szépségű férfit, kitünő szónokot, szerette az egész közönség. — 1867. július hava közepén tetőpontját érte el boldogsága, dicsőssége. Az ekkor Sárospatakon tartott e. ker. gyűlésen és főiskolai közvizsgákon utólszor volt jelen. S kiket kifárasztott napközben a komoly munka: kerestek felüdülést, szórakozást a közebedéken s egymást felváltó barátságos estélyeken ő volt e napok egyik hőse; mindenki akarta, hogy közelében legyen, hogy hallja csattanó beszédeit, és ha megeredt ajkain az akkori válságos időhöz illő, remek költői darabok elszavalása. — Előérzete volt. Bucsuzott! — Alig ért haza, derült kilátások, tervek, feltételek között: a hur pattant s egy szempillantás leforrázta életét. Szélhűdés érte. És a ki néhány pillantással előbb még a haza leg-erőteljesebb férfainak egyike volt: magával is jóltehetetlen nyo-

morulttá lett, kinek élete ettől fogva csak vivódás volt a halállal. — Még egy fuvallata a szélnek, és a mult 1874. decz. 22-én nemes szívének verése örökre megszünt. — Ugy akarta, hogy koporsóját egyik leghivebb kebelbarátja, az ő korában volt gömöri esperes: Szentpéteri Sámuel szentelje meg imádságával, áldó bucsu-könyeivel. És dacára a nagy távolság, járhatlan ut, rossz idő és gyöngékedésnek: a hű barát meghozta ez áldozatot, a távol levő rokonlelkek nevében is, s pótolva zord éjszakai, a nagy Cselény erdőn által, Karácson hajnalán; sokszor át meg át érezhette és hallhatta lélekben, a mit a koporsó felett vigasztalásnak angyalaként, oly meghatóan magához is, a temető közönséghez is mondott: „ne féljete! tula síron ismét meglátjuk egymást!“

Az elköltözöttnek kedves neje Berecz Erzsébeth, derék költőnk Berecz Károly testvére, a nagy nevű Szombathy János volt sárospataki tanár unokája: hű volt férjéhez mind az utolsó pillanatig. Pedig hét évi nyomoruság, erős próbája a szeretetnek. Elismerés és Isten áldása legyen kitartó jóságának jutalma! — Gyermekek soha sem voltak. De szívökhöz öleltek egy kedves rokon leánykát. S aztán költői kedélyök örömet talált egy parányi rózsza és georgina lugasban, szentelve majd mindenik bokor egy-egy hű barát emlékezetének, és szerény házokat kitartó szenvedélylyel gyűjtött arcképcsarnokká tették, annyira, hogy erről egy párszor az irodalom is teljes elismerés és kitüntetéssel nyilatkozott.

Kár hogy a tulnyomólag régi köznemesekből álló gyülekezet, az újabb idők sulya alatt, anyagilag súlyed, hervadoz, úgy hogy az üresedésbe jött papi hivatal betöltése is felfüggesztetett s némelyek már Zádorfalvához leendő affiliáltatását is emlegetik. — Történjék bármi, az Majomi József borostyánának egy levelét sem hervaszthatja el, mivelhogy ő mig tehetett, hű volt a rábizottakban! Különösen is hirdeti emlékezetét az ő korában épült diszes iskola és a megújított szép és derék templom. — Requiescat in pace! — y. —l.

Simkó Vilmos. (Gyászrajz.)

Simkó Vilmos, pozsonyvárosi nyugalmazott főesperes magyar-tót evangélikus lelkész és hittanszaki tanár, f. hó 7-kén a boldogok hazájába költözött. Magvas, tudományos képzettség-keresztyéni alázatosság, vallásos meleg kebel, feddhetetlen erkölcs voltak azon hathatós tényezők, melyekkel a magasztos de terhes pályára indult, irtani az erkölcsi élet töviseit, nemesíteni a sziveket. Megkísértjük néhány gyenge vonással ecsetelni vas szorgalmát, munkás életét, nemes ügybuzgalmát.

A boldog emlékezetű, nagy kort ért férfiú Trencsénvármegyének Podluzsán nevű falujában 1791-iki május 6-án született. Atyja Simkó István, zajugróci ev. lelkész és főesperes, anyja porosz szileziai születésű, Hoffmann Mária volt. Ez utóbbi bár korán sirba szállt, — mindazáltal a kis fiu mostoha anyja Pettko Anna és Misák Ádám jeles néptanító által gondos nevelésben részesült.

A magyar nyelv elsajátítása, s a gymn. tudományokban való előhaladása végett, atyja Györbe vitte, hol különösen a derék Német László tanár ügyes oktatói tapintata, az ifju jeles tehetségeinek fejlesztésére nem téveszté hatását. Iskolai pályáját Sopronban folytatta, hol később Gamauf és Pethe Ferenc tanárok gyermekei mellett házi tanító volt, később meg hasonló minőségben Ürményben Apell Károly urnál nyert alkalmazást, kinek 3 jeles fiát ő vezette be a tudományok előcsarnokába.

Itt működővén 2½ évig, a jénai egyetemre ment a tudományszomjas ifju, hol Eichstädt, Gabler, Danz, Schott, Oken, Vogt és dr. Bachmann tanárok e szomját még fokozták. — Az ő előzékeny viselete, s a weimári nagyherceghez felterjesztett kérelme folytán jött létre Jénában 12 szabad asztali alapítvány magyar tanulók számára, mely jótéteményt mai napig is élveznek.

Még külföldön volt, midőn a Vszetini egyesült evang. egyház Morvaországban rendes lelkészül őt hitta meg. Mely hívást elfogadván, Helms Karolinával, Hamburgból származó Helms Zakhariásnak, akkor bécsi lakosnak leányával kötött házassági frigyét. Csakhamar ezután a zauchteli német egyházban működött mindaddig, míg keblét a honvágy lepte meg; s bár a hillersdorfi nagy jövedelmű evang. egyház lelkészül ő lőn megválasztva, megvetve az anyagi jólétet, hazáját forrón szerető szíve sugallatára hallgatva, lépett a tetemesen csekélyebb jövedelmű trenseni ev. egyház hivatalába. Itt veszté el nem sokára, hőn szeretett nejét, kinek halála után Gavora Sámuel leányát Johannát. még most is élő szeretett nejét vezette oltárhoz.

Pozsonyi magyar-tót lelkési és tanári működése 1835-ki május 6-án kezdődik. Bilnicza dunántuli szuperintendens meghalván, sokan őt tisztelték meg bizalmukkal, s őt obajtották a püspöki székre emelni. De ő megköszönve a megtisztelő bizalmat Stromszkyt ajánlotta, kit azután latin beszédével ő avatott be nagy ünnepélyességgel.

A theologiában az egyháztörténelem és gyak. theologia, a gimnáziumban pedig a magyar történelem mezején működött; ő volt Gregussal az első, ki tudományos előadásait magyar nyelven kezdé tartani, mely szép és korszerű példáját csakhamar többi kartársai is követték. Hogy ezért a felvidéki pánszlávok részéről mennyi kellemetlen támadásban részesült, arról ő maga élte leírásában így szól:

„Ezen durva népnek nyilait éreztem,
Biztos állásomban mégis nem véreztem.“

A Zaygr. indítványozta egyházi prot. uniót ő az első sorában pártolta, sőt e szent ügy érdekében 1843-ban megjelent „Egyházi Unio“ című munkájában annak módjait rajzolta és előnyössége mellett emelt szót. Hogy a célba vett unio a boldogult minden ügybuzgalma mellett is mind két fél részéről hajótörést szenvedett, annak gyászos okai eléggé ismeretesek.

E helyütt el nem hallgathatom magyar irodalmi törekvéseit sem; magyar költeményei bár nem tanuskodnak valami magas költői ihlettségről, fellengő nyelvezetről, mind az által, — kivált megjelenésök idejében — élvezettel olvasta a magyar nép. épen az ő felfogásához alkalmazott, jó hangzásu verseit. Már 1835-ben a „Szent érzemények“ jelentek meg, mely 1843-ban 2-dik kiadást ért. „Egyházi Unio“ 1843. „Gyakorlati hittan“ 1848-ban. Népszerű, hasznosan mulattató versek 1866. Számos, kisebb nagyobb jeles munkája jelent meg német és bibliai szláv nyelven is. Munkás évei az 50-et betöltötték. Tizenegy évi pihe-nés után fáradt teste örök nyugalomba ment. Hült tetemeit f. hó 10-én, szerdán adtuk át az anyaföldnek. Béke lengjen porain!

(Pozsonyvidéki Lapok.)

Sebján János, segédlelkész.

— **Egyetemes tanügy.** F. é. márcz. 31. tartatik Pesten a magyar ref. egyház egyetemes tanügyi választmányának gyűlése.

b) Külföld.

A lejdai egyetem háomszázados ünnepe.

A kálvinizmust elnyomni akaró spanyol uralom Valdez vezér alatt 1574. máj. 26-kán vette ostrom alá Lejdát. Elzárva mindentől, páratlan hősiesség és nélkülözéssel küzdöttek a várvédők, vége felé már faleveleket főztek étkül. Csak is okt. 30-án sikerült Orániai Vilmosnak a tenger kiárasztása által, segélyhadjóival felmenteni a hős várost ostrom alól. A város e dicső hazafias megtartása jutalmául állítottatott fel Vilmos sugallatára a hollandi rendek által az első egyetem ide, egy elhagyott zárdában s 1575. február 8-kán nyitattott meg ünnepélyesen. Capelle Lajos és Feugéres Vilmos tanárokkal a hittanszak kezdetét vette, az egyetem igazgatása a curatorok testületére bízott, első elnöke Dusa János volt, a ki a város védelmében retenthetlensége által szerzett érdemeket. Maga O. Vilmos veté meg a könyvtár első alapját. Scaliger tanár alatt (1593—1609) emelkedett európai hirre, mikor 1250 külföldi látogatta volt, köztök svédek, lengyelek, magyarok és olaszok is nagy számmal. Mily szolgálatot tett a Hollandok Athénje a tudománynak, eléggé bizonyítja a most kiadott egyetemi anyakönyv, melyből kiderül, hogy 300 év alatt 70,000-re megy a beiratkozott egyetemi tanulók száma.

A dicső mult emlékezetét ünnepelni meghivattak az ó- és új világ egyetemei mult év végén. Franciaországból 10 küldött képviselte a tudomány karokat; összesen 33 egyetem képviselte magát az ünnepélyen, ezek közt volt az erdélyi és portugali egyetem is. Febr. 7-én estére érkeztek meg a külföldiek a fellobogozott városba, s a zene csarnokban, mint legtagasb és alkalmasb helyiségben, fogadtattak a polgármester által. A város ki vala világitva. Késő este a tanulók fáklyás-zenével tisztelték meg a tudomány képviselőit a „tanulók elnöke“ latin beszéde üdvözlöte mellett, meghíván őket a tanulók által adott estélyre.

Febr. 8. volt az ünnepi nagy nap. 10 órakor gyűltek egybe az egyetem épületébe, hol a főbeszédet Vries, holland irodalom tanára, prorektor, tartá latinul, az egyetem történetét vázolván. Ezt követte a különböző egyetemek küldöttsége által átnyujtott üdvözlő iratok előterjesztése. Az ünnep többi része a nagy templomban folyt le, hol a rector Heynsius tartá ropant számú vendégek, a király, királyné s állami méltóságok jelenlétében hollandi nyelven beszédét, mely beszéd fordításban szétosztott.

Ezután fogadta a királyi udvar a küldötteket. Következett az egyetem által adott diszebed, 200 egyén számára, a király két fia is jelen levén. 30 szónok volt feljegyezve, előbb a tanárok üdvözölték különböző nyelveken a külföldi képviselőket.

Febr. 9. a templomban a 2-ik ünnepélyes ülés, melyen az új rector Buys szólt hollandul, s a tiszteletből kinevezett tudorok neveit olvasá fel. Ezek között volt Littré, Darwin és Coquerel, mi mutatja, hogy az egyetem az új elvűségnek hódol jelenleg. Ez napon a tanároknál tartattak barátságosabb színezetű ebédek. Este az egyetem curatorainál volt a fogadtatás s osztattak ki az emlék érmek. 10-kén a muzeumok s a város nevezetességei látogatása, az estély Frigyes herczeg parkjában Lejdán kívül, a királyné jelenlétében folyt le. — A búcsú estélyt a tanulók adták, kik jelenleg mintegy 800-an alkotnak egész szabályos társaságot s esténként díszes gyűlcsarnokokban társakoznak, melyeken a tanárok is megszoktak jelenni. A búcsuestély az „Amicitia“ nevű teremben folyt le. A beszédek árja folyt 3 óra hosszat, Renan, Carrière, Curtius Ernő és Madder-

mann adtak leginkább kifejezést a közérületnek. A nemzet szellemét idomítani, az erélyt termékenyíteni a tudomány főintézetei hivatják. A lejdaí egyetem a nemzeti függetlenség, szabadság, s a protestantismus szülötte; bár ne felejtene el az állam nagy alapítójának, a hallgatag Orániai Vilmosnak, azon nagyszerű válaszát, melyet 300 év előtt a hollandi államok és ostrom alatt álló városok hősei is magukévá tevén, a közbecsánatot a protestáns vallás elhagyásának feltétele alatt ígérő spanyol kormányzónak, Requesensnek adott volt: „El vagyunk határozva megvédelmezni az Isten ígését és szabadságunkat az utolsó emberig.“

Sok magyar református elődeinknek áldott alma matere, Lejda! mi is üdvözlünk tégedet, a valódi nagyság alkotó elemei ne hiányozzanak tőled soha!*)

(Perrot György után, Revue d. d. Mondes.)

Páris. Az edinburgi egyetem ref. theologus ifjuság köre testvéri felhívást intézett a párisi egyetem ifjuságához felhíván ezt az evangyéliumi igazságok ápolására, az egyéni kegyesség előbb magokban, aztán másokban valóítására. A hit hatása alatti szentesülésre törekvés jellemzi az új hitbredés által kezdett mozgalmat. Egyik kitűnő egyetemi tanár adta tudtára az összehitt egyetemi ifjuságnak Párisban a testvéri felhívást. — Ébredj ifjuság!

Az angol congregationalisták 1862-ben ünnepelték kétszázéves fordulóját azon eseménynek, melynélfogva 2000 lelkész üzent el, kénytelen levén ezek a parlament által szentesített conformitási törvény miatt elhagyni lakaikat és életmódjokat, nem akarván az állam vallásnak hódolni s puritán elveiket feladni. Ez ünnep alkalmával határozták, hogy e non-

*) A hazai református főiskolák aligha hívtak meg ez ünnepélyre; ennek egyszerű oka azonban az, hogy nem egyetemek. Szerk.

conformisták (presbyteri protestánsok) emlékére Londonban egy központi emléksarnokot emelendnek. Ez emlék épület 1875 jan. 19. avattatott fel kerülvén 2 millió frankba; építették a mostani congregationalisták vagy independensek, van benne elegendő helyiség a 27 különböző egyházi czélú társulatok hivatalainak, melyeket az egyház hívei alapítottak és tartanak. Hát mi mivel emlékezünk meg a 200 évelőtti gályarabságra hűrczolt őseinkről, a hithűség e gránit férfairól?

Előfizetési emlékeztetés.

Azon tisztelt olvasókat, kik évnegyedre fizettek elő tisztelettel kérem: e hó lejártával ujítsák meg előfizetéseiket posta utalványon beküldvén az illetéket. Uj előfizetőknek teljes számupéldányokkal szolgálhatok. Az előfizetők számának emelkedése lehetővé teendő, hogy minél több ízben szolgáljak melléklettel.

Debreczenben 1875. Márcz. 15.

Balogh Ferencz, szerkesztő.

Izenetek: Dengeleg, Késmárk, Szoboszló, Mező-Telki, Cseppely, T-Keve, Gyarak, Gyorok, Bácsmege, Bukovina, Ártánd, Szent Márton, Péres, Pocsaj, M.-Sziget, K.-Taresa, Gacsály, Váralja, Nagy-Bánya helyekről vett közleményeket köszönettel vettem, legyenek nyugodtak a küldő urak, körülmény és tényilás szerint, s amennyiben lehető, megfognak jelenni. Névtelenül beküldött czikk, ha szerzője fel nem fedi magát a szerkesztőségnek, nem közölhető soha. A beküldött több rendbeli egyházi ének közül nem mindenik adható.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Pályázati hirdetés.

A kis-kun-halasi helv. hitv. egyházban megürült **orgonista-kántori,** s ezzel összekötött **mű-ének,** és **zenetanári állomásra.**

Mint orgonista-kántor, a naponkénti istentiszteletnél, az éneklést orgonával kísérni, minden temetési alkalomnál a szokásos szertartást végezni: mint műének és zenetanár, a főgymnasium növendékeinek a műének és zenéből, külön-külön hetenként három órát; a negyedik elemi fiu- és leány osztályoknak a templomi ének tanításból hetenként egy-egy órát adni köteleztetik.

Fizetésül — mely évnegyedenként előre fog kiadatni — 600 forintot kap, ezenkívül: minden, csupán énekszóval temetett halottól 50 krt; imával temetettől 1 frtot; sirbeszéddel temetettől 2 frtot; predikációval temetettől 3 frtot; az általa alakítandó s vezetendő énekkar működése mellett sirbeszéddel temetettől 3 frtot, ugyan-csak az énekkar működése mellett predikációval temetettől pedig 4 frtot határozott az egyháztanács fizetetténi.

Az ezen állomásra pályázni akarók, műének- és zene-képességeket igazoló bizonyítványokkal ellátott folyamodványaikat folyó **martius hó 31-dik napjáig,** a kis-kun-halasi helv. hitv. egyháztanácshoz beküldeni felhivatnak.

Az egyháztanács által eszközzendő választás, april hó első felében fog megtörténni, előzetes ének- és zene-próba után, melyre az egyháztanács által kijelölendők, külön levélben fognak meghívati; a próbára megjele-nők az egyháztanácstól semmiféle utazási költséget nem igényelhetnek; a megválasztott, állomását folyó évi Sz.-György napkor elfoglalni köteleztetik.

Az egyháztanács megbízásából

3. 1—1

Péter Miklós,
egyházi jegyző.